

FREEDOM OF WILL AS A REFLECTION OF CONSTITUTIONAL HUMAN RIGHTS

СВОБОДА ВОЛІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Savchenko V. O.

*PhD in Law, Associate Professor,
Research Fellow
University of Oxford
Oxford, United Kingdom;
Associate Professor of the Department
of Civil Law Disciplines
V.N. Karazin Kharkiv National
University
Kharkiv, Ukraine*

Савченко В. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник
Оксфордський університет
м. Оксфорд, Велика Британія;
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Конституційні права людини є фундаментом суспільно-правового устрою, саме вони відображають парадигму розвитку галузей права та визначають політичну та юридичну природу держави. Конституції різних країн по-різному відображають права людини, але загальною константою для демократичних держав є проголошення певних непорушних можливостей як основи правової держави. В Конституціях права людини можуть бути детально регламентовані (наприклад, у європейських країнах), або проголошені лише їх загальні ідеї (Конституція США). Проте, всі конституційні права об'єднують одну основоположну ідею свободи волі.

Свобода волі – це можливість усвідомлено, вільно та самостійно приймати та реалізовувати рішення, розпоряджатися суб'єктивними правами та виконувати обов'язки в межах визначених законом. Обравши природно-правову модель, Україна закріпила у Конституції основні права людини, які ґрунтуються на її свободі волі. Ця ідея продовжується і в інших галузях права. Зокрема, в ЦУ України визначені особисті немайнові права, які поділяються на дві групи: 1) особисті немайнові права які забезпечують природне існування фізичної особи; 2) особисті немайнові права які забезпечують соціальне буття фізичної особи. Підставою для поділу особистих немайнових прав на ці дві групи визнаються потреби людини, які супроводжують її протягом всього життя [1, с. 2]. До особистих немайнових прав відносять право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний

вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [2, ст. 270]. Як бачимо, ці права повністю ґрунтуються на їх конституційних аналогах та є втіленням свободи волі, що було доведено нами в інших дослідженнях.

В першу чергу слід зазначити, що право це міра можливої поведінки, тобто особа самостійно приймає рішення про використання можливостей запропонованих державою. Логічно припустити, що саме свобода волі виступає тим механізмом який призводить до реалізації власних прав. В протилежному випадку, ми мали б констатувати наявність примусу, що протирічить природі прав, яка заснована на добровільності та самостійності прийняття рішень.

Розглянемо декілька конституційних прав, які повністю засновані на ідеї свободи волі.

Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [3, ст. 23]. Право на вільний розвиток своєї особистості додатково уточнюється крізь право на інтелектуальну і творчу діяльність, право на освіту та інші. За власною волею особа приймає рішення про самовдосконалення, отримання освіти, обрання професійного шляху тощо. Малолітня особа реалізує таке право самостійно та через законних представників. До першого випадку можна віднести вчинення дій за власним бажанням, наприклад, творча діяльність, читання книг, спілкування з певними людьми тощо. Для реалізації певних елементів цього права малолітня особа потребує участі своїх представників. Наприклад, малолітня особа хоче вивчати іноземну мову, але в неї не достатній рівень дієздатності для укладання відповідних правочинів, тому договір про надання освітніх послуг (відвідування курсів іноземної мови) укладають її представники.

Кожна людина має невід'ємне право на життя [3, ст. 27]. Але за власною волею особа може скоїти самогубство як відмову від реалізації права на життя.

Кожному гарантується недоторканність житла [3, ст. 30]. Особа за власною волею вирішує кого впускати до свого житла чи до іншого володіння.

Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [3, ст. 31]. Рішення про розкриття інформації про зазначені види комунікації людина приймає за власною волею.

Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя [3, ст. 32]. Поширення інформації про особисте і сімейне життя відбувається за згодою носія права, за його волею.

Кожному гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України [3, ст. 33]. Людина самостійно приймає рішення про місце свого перебування та його зміну.

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [3, ст. 34]. За власним вибором особа може реалізовувати це право у свої свідомості (свобода думки) або надавати йому зовнішній прояв шляхом вільного збирання, зберігання, використання і поширення інформації. Результати цього права можуть реалізовуватися і інші права, наприклад, право на інтелектуальну та творчу діяльність, що призведе до виникнення прав інтелектуальної власності.

Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання [3, ст. 35]. Звичай зумовлює, що приналежність дитини до релігії відбувається за рішенням її законних представників (наприклад, хрещення відбувається без згоди дитини). В цьому випадку відбувається поєднання обмеження свободи волі та вчинення дій в інтересах дитини її представником. Це питання дискусійне, але в контексті досліджуваної теми зазначимо, що конституційне право може бути реалізоване за бажанням особи пізніше. Тобто, за власною волею особа може змінити віросповідання. В цей же час, право на свободу світогляду можна визнати продовженням права на вільний розвиток своєї особистості, адже саме отримання нових знань та досвіду призводить до формування світогляду.

Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [3, ст. 41]. Право власності завжди виникає як наслідок прояву свободи волі, зокрема, шляхом укладання договору або прийняття спадщини. Істотною умовою цих правовідносин є добровільність. Об'єкти інтелектуальної власності можуть виникати без прояву свободи волі, коли вони створюються в стані сп'яніння або не свідомо. Проте для відчужування особистих майнових прав інтелектуальної власності або отримання свідоцтва чи патента, прояв свободи волі є обов'язковою вимогою.

Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [3, ст. 49]. Свобода волі є головною умовою для надання поінформованої згоди пацієнта, без якої надання медичної допомоги можливе лише в обмежених випадках.

В цілому, реалізація будь якого права пов'язана зі свободою волі. Це обґрунтовується сутністю права я варіанту поведінки з заборонаю примусу, та уточнюються змістом конкретного права. В окремих випадках, свобода волі може бути обмежена або не відіграватиме принципового значення (наприклад, примусова госпіталізація, конфіскація майна тощо). Це зумовлює доцільність більш детального дослідження значення свободи волі для кожного конституційного права людини.

Література:

1. Чорноченко С. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 18 с.

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.05.2023).

3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.05.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-23>

DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE COUNTRIES OF CENTRAL ASIA IN THE MODERN PERIOD

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Svietlichna M. I.

*Graduate
Taras Shevchenko National
University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Светлічна М. І.

*здобувач вищої освіти
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0003-5331-2876>*

Svietlichnyi I. V.

*Lawyer, Postgraduate Student
V. M. Koretsky Institute of State
and Law of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Светлічний І. В.

*адвокат, аспірант
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7328-548X>*

Статтю 53 Конституції України встановлено, що кожен має право на освіту. На нинішній час дослідження та вивчення історії розвитку вищої освіти в країнах Центральної Азії в пострадянський період (на прикладі Киргизстану, Казахстану, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану) – це один із засобів подальшого вдосконалення української системи вищої освіти та науки.

З історичної точки зору, основні напрями розвитку вищої освіти країн Центральної Азії в сучасний (пострадянський) період цілком відповідають вітчизняній освітній політиці, свідченням чого стали законодавчі акти, на рівні яких зафіксовано прагнення входження європейського освітнього простору.